

4.

УДК 368

JEL classification: G22

Балицька М. В.

аспірант

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Balytska M. V.

PhD Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ІНВЕСТИВАННЯ СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИКА

INVESTMENT OF INSURANCE RESERVES AS A FACTOR OF INCREASING THE FINANCIAL STABILITY OF THE INSURER

Анотація. У статті узагальнено методичні підходи вітчизняних учених до виокремлення джерел забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. Виділено основні джерела забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. Досліджено роль резервів страхової компанії та їх інвестування на шляху підтримання платоспроможності страховиків. Визначено види страхових резервів, які відповідно до законодавства повинні створювати вітчизняні страхові компанії. Проаналізовано та систематизовано зміни законодавства щодо регулювання інвестування резервів страхових компаній.

Ключові слова: страхова компанія, фінансова стійкість страховика, резерви страховика, технічні резерви, математичні резерви, інвестиційна політика страхової компанії.

Вступ та постановка проблеми. Забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є складним процесом, пов'язаним із постійним контролем всіх сфер діяльності страховика та своєчасною реакцією менеджменту компанії на зміну внутрішнього і зовнішнього середовища.

Незважаючи на велике значення фінансової стійкості страхових компаній, в основному правовому акті в галузі

страхування – Законі України «Про страхування» – відсутнє будь-яке визначення сутності фінансової стійкості страховиків та умов її забезпечення, і лише в розділі III Закону України «Про страхування», присвяченому питанню забезпечення платоспроможності страховика, зокрема в ст. 30, сформульовані основні умови, яких повинна дотримуватись страхова компанія для забезпечення платоспроможності:

– наявність сплаченого статутного фонду для страховиків-резидентів або гарантійного депозиту для філій страховиків-нерезидентів та наявності гарантійного фонду страховика;

– створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань;

– перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності [1].

Проте поняття «фінансова стійкість» є дещо ширшим, ніж поняття «платоспроможність», тому крім умов, визначених законодавством, в економічній літературі існує значно більший перелік джерел, на яких ґрунтується фінансова стійкість страхових компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуком та виокремленням джерел забезпечення саме фінансової стійкості страховика займалися такі вітчизняні вчені та практики, як М.М. Александрова, В.Д. Базилович, Н.М. Внукова, М.Г. Жигас, О.М. Залстов, М.В. Мних, В.А. Сухов, Ю.Н. Троніна, О.Ф. Фурман, Н.В. Хохлов та інші. Надбання дослідників не дають остаточного переліку джерел, на яких ґрунтується фінансова стійкість страхової компанії, що свідчить про необхідність подальшої роботи над цим питанням.

Мета та завдання статті. Необхідність розвитку та поглиблення теоретичних розробок і практичних напрацювань із питань удосконалення забезпечення фінансової стійкості страхових компаній України зумовили постановку таких завдань, як:

- аналіз методичних підходів вітчизняних дослідників щодо виокремлення джерел забезпечення фінансової стійкості страхових компаній;
- виділення найважливіших джерел забезпечення фінансової стійкості страхової компанії;
- обґрунтування ролі і значення страхових резервів у забезпеченні фінансової стійкості страхової організації;
- аналіз регулювання інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні та її ролі у підтримці платоспроможності вітчизняних страховиків.

Результати дослідження. Узагальнивши висновки науковців, можна відзначити, що основним підґрунтям фінансової стійкості страховика є:

- власний капітал;
- обґрунтована тарифна політика;
- достатність обсягу страхових резервів;
- ефективна інвестиційна політика;
- здійснення операцій перестраховання.

Особливе місце серед цих факторів займають страхові резерви, які страхова організація повинна мати у своєму розпорядженні для здійснення виплат у разі настання страхових випадків. Згідно з В.Д. Базиловичем страхові резерви – це грошова оцінка очікуваних у майбутньому сум виплат за чинними на момент оцінки договорами страхування, іншими, ніж страхування життя [2].

Формування та використання страхових резервів, право й обов'язок формування яких виникає у страхових організацій відповідно до чинного законодавства, становить основу діяльності страховиків, їхньої фінансової стійкості. Від того, наскільки правильно розраховані страхові резерви, як враховуються в них невиконані або виконані в повному обсязі зобов'язання, залежить фінансова стійкість страхової організації, її платоспроможність, можливість виконати зобов'язання перед страхувальниками за страховими випадками.

Відповідно до прийнятої схеми формування страхових резервів кожен вид зобов'язань, які має страховик, покривається відповідним видом страхового резерву. Як і у світовій практиці, згідно з прийнятою в Україні класифікацією виділяють групи страхових резервів (рис. 1):

- за договорами зі страхування життя (для накопичувальних видів страхування);
- за договорами страхування, іншими, ніж страхування життя (для ризикових видів страхування);
- резерв попереджувальних заходів [2].

Поділ страхових резервів у страхуванні життя і ризикових видах страхування зумовлений різним вмістом страхового захисту, характером ризику, функціями, завданнями, а також методологією розрахунку тарифів.

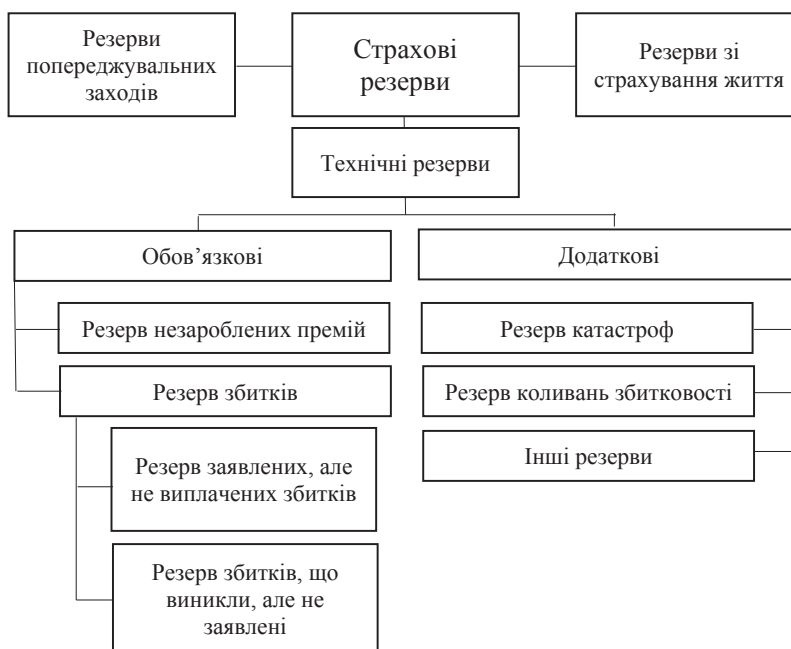

Рис. 1. Класифікація резервів страхової компанії

Джерело: складено автором на основі [4; 8]

Розмір страхових резервів за умови, що вони адекватні зобов'язанням за договорами страхування, а також їх оптимальне розміщення і дотримання пропорцій з обсягом власних коштів може говорити про фінансову стійкість страховика. Саме тому роль держави в питаннях визначення методів формування страхових резервів є необхідним чинником забезпечення фінансової стійкості страховиків.

Від того, наскільки правильно розраховані страхові резерви, як враховуються в них невиконані або виконані повністю зобов'язання, залежить фінансова стійкість страхової організації, її платоспроможність, можливість виконати зобов'язання перед страхувальниками по страхових виплатах. Якщо ж страхова (перестрахова) компанія не має достатньої кількості страхових резервів для виплати страхового відшкодування, вона мусить здійснити виплату за рахунок власних коштів. Ці власні кошти і будуть становити запас платоспроможності понад ту платоспроможність, яка забезпечується сформованими страховими резервами.

Країнами Європейського Союзу було виділено сім основних факторів, під впливом яких формується система страхових резервів, такі як:

- інверсія циклу страхової організації;
- стійкість страхового портфеля;
- ризикова структура страхового портфеля;
- організаційна структура страхової організації;
- інвестиційна діяльність страхової компанії;
- рівень розвитку перестраховання на ринку;
- інфляція.

Якщо українські страховики (перестраховики) будуть дотримуватися цих основних факторів, вони зможуть сформувати страхові резерви, які забезпечать їм фінансову стійкість на ринку страхування та можливість своєчасно виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками та іншими страховими (перестраховими) компаніями.

Значний вплив як на джерела й обсяг страхових резервів, так і на їхній склад має участь страховика в інвестиційній діяльності.

По-перше, успішна інвестиційна діяльність дає можливість страховій організації використовувати частину доходу від неї для покриття негативного фінансового результату страхових операцій, який може бути наслідком як підвищеної збитковості протягом певного року, так і високої конкуренції на страховому ринку. У зарубіжній практиці доходи від інвестиційної діяльності можуть брати участь також у покритті надзвичайних збитків і в нарощуванні обсягу страхових резервів.

По-друге, участь в інвестиційній діяльності дає страховику можливість передавати частину прибутку страхувальнику. Як правило, зобов'язання такого роду передбачаються під час укладення договору. З метою накопичення коштів для виплати страхувальникам формуються спеціальні резерви (фонди).

По-третє, інвестиційний дохід є джерелом приросту власного капіталу, який у надзвичайних обставинах може використовуватися для покриття страхових зобов'язань, будучи для страхової організації своєрідним фондом самострахування.

Інвестиційну діяльність страхової компанії можна визначити як діяльність страхової компанії, що пов'язана із розміщенням тимчасово вільних коштів з метою отримання певної вигоди, а саме інвестиційного доходу [6]. Інвестиційний дохід – додаткове джерело прибутку страховика крім прибутку від проведення страхових операцій. У результаті прибуткової інвестиційної діяльності знижується ставка доходу, що закладається у структуру

тарифної ставки, і, отже, зменшується тариф на цю суму, в чому рівною мірою зацікавлені як страховики, так і страхувальники.

Страхова організація самостійно визначає свою інвестиційну політику, проте щодо інвестування коштів страхових резервів вона повинна дотримуватися норм державного регулювання, що орієнтують на забезпечення повернення та ліквідності вкладень, оскільки від ефективності та надійності розміщення тимчасово вільних коштів залежить не тільки дохід страховика, але і його платоспроможність.

Відповідно до ст. 31 Закону України «Про страхування» розміщення страхових резервів здійснюється страховиками на умовах диверсифікації, повернення, прибутковості та ліквідності. Також відповідно до цієї статті кошти страхових резервів мають бути представлені активами таких категорій, як:

- грошові кошти на поточному рахунку;
- банківські вклади (депозити);
- валютні вкладення згідно з валютою страхування;
- нерухоме майно;
- акції, облігації, іпотечні сертифікати;
- цінні папери, що емітуються державою;
- права вимоги до перестраховиків;
- інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України;

– банківські метали;

– кредити страхувальникам – фізичним особам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми. У цьому разі кредит не може бути видано раніше, ніж через один рік після набрання чинності договором страхування, та на строк, який перевищує період, що залишився до закінчення дії договору страхування;

– готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, встановлених Національним банком України [4].

Страхова організація самостійно визначає свою інвестиційну стратегію для розміщення власних коштів і страхових резервів: У виборі об'єкта інвестицій треба враховувати взаємозалежність ризику і доходу, тобто дотримуватися принципу диверсифікації вкладень. Так, частина коштів може бути спрямована в низькодохідні і малоризикові інвестиції, а інша частина – у високоприбуткові, але з високим ступенем ризику. В результаті інвестиційний ризик буде розподілений між різними видами вкладень, що забезпечить стійкість інвестиційного портфеля страховика.

Основою державного регулювання інвестиційної діяльності страховиків в Україні є Закони України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про страхування», «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», «Про цінні папери та фондовий ринок», а також «Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика», затверджене Розпорядженням Нацкомфінпослуг № 396 від 23.02.2016 р. У разі здійснення страховиками страхування довічної пенсії в системі недержавного пенсійного забезпечення кошти резервів, сформованих за такими договорами, розміщуються відповідно до ст. 49 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [4].

«Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика» (далі – Положення) визначає критерії та нормативи щодо активів страховиків, які здійснюють страхування життя, та страховиків, котрі здійснюють страхування,

інше, ніж страхування життя, а також встановлює особливості розрахунку суми прийнятних активів і вимоги до диверсифікації активів страхових компаній (табл. 1), що спрямовано на стабілізацію фінансового стану страховиків, забезпечення їхньої платоспроможності та захист інтересів страхувальників в умовах нестабільної ситуації на фінансовому ринку України [3].

Ці положення Нацкомфінпослуг було запроваджено 25.10.2016 р. та своїм прийняттям визнано такими, що втратили чинність, Правила розміщення страхових резервів зі страхування життя, затверджені розпорядженням Держфінпослуг від 26.11.2004 р. № 2875, і Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, якості й диверсифікованості активів, якими представлені стра-

Таблиця 1

Вимоги до диверсифікації активів страхових компаній України

Назва активу	Для страховика, що здійснює страхування життя	Для страховика, що здійснює страхування, інше, ніж страхування життя
Грошові кошти на поточних рахунках та банківські вклади на вимогу (за винятком коштів у розмірі резерву належних виплат страхових сум та коштів резерву заявлених, але не виплачених збитків)	≤20%" страхових резервів	≤30%" страхових резервів
Банківські вклади (депозити), в тому числі в іноземній вільно конвертованій валюті, валютні вкладення згідно з валютою страхування	≤70%" страхових резервів (при цьому в кожному банку ≤20%" страхових резервів)	
Нерухоме майно	≤20%" страхових резервів (при цьому в один об'єкт ≤10%" страхових резервів)	
Акції, облигації іноземних емітентів та цінні папери іноземних держав	≤20%" страхових резервів	≤20%" страхових резервів
Облигації місцевих позик		≤10%" страхових резервів
Іпотечні облигації, емітентом яких є Державна іпотечна установа, фінансова установа, понад 50 відсотків корпоративних прав якої належать державі та/або державним банкам		≤20%" страхових резервів
Облигації міжнародних фінансових організацій		≤40%" страхових резервів
Державні облигації України	≤95%" страхових резервів	≤80%" страхових резервів
Права вимоги до перестраховиків	≤40%" страхових резервів (при цьому права вимоги до кожного перестраховика-резидента ≤5%" страхових резервів; права вимоги до перестраховиків-нерезидентів разом ≤35%" страхових резервів)	≤50%" страхових резервів (при цьому права вимоги до кожного перестраховика-резидента ≤5%" страхових резервів)
Довгострокове фінансування (кредитування) житлового будівництва	≤10%" страхових резервів зі страхування життя	
Кредити страхувальникам – фізичним особам	разом ≤20%" страхових резервів зі страхування життя	
Інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України, крім інвестування в розвиток ринку іпотечного кредитування шляхом придбання цінних паперів, емітентом яких є Державна іпотечна установа	разом ≤10%" страхових резервів (при цьому в окремий об'єкт інвестування ≤10%" страхових резервів)	
Банківські метали, в тому числі поточні та вкладні (депозитні) рахунки в банківських металах	разом ≤15%" страхових резервів	
Кошти, сплачені страховиками до централізованих страхових резервних фондів Моторного (транспортного) страхового бюро України		не більше, ніж розміри коштів, що використовуються винятково для здійснення страхових виплат за поточними зобов'язаннями страховика за договорами страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів
Активи, розміщені у банках та боргових цінних паперах, кредитний рейтинг яких за національною рейтинговою шкалою нижчий, ніж «А-», але в межах інвестиційного рейтингу	разом ≤20%" страхових резервів (при цьому в одній юридичній особі – ≤10%" страхових резервів)	

Джерело: складено автором на основі [9]

хові резерви з видів страхування, інших, ніж страхування життя, затверджене розпорядженням Держфінпослуг від 8.10.2009 р. № 741. Необхідно зазначити, що кардинальних змін у підході до визначення суми прийнятних активів, вимог допустимості та якості активів положення не внесло. Основний акцент був зроблений на перегляді нормативу диверсифікованості залежно від виду активів, якими забезпечуються страхові резерви. Це зумовлено не стільки діяльністю страхових організацій, скільки ситуацією у банківському секторі, на ринку цінних паперів та на валютному ринку [3].

Головним же нововведенням є встановлення переліку низькоризикових активів, до яких належать:

- державні облигації України;
- кошти, розміщені в банках, які мають кредитний рейтинг, не нижчий ніж «АА», за національною рейтинговою шкалою;
- облигації, емітентом яких є банк, який має кредитний рейтинг, не нижчий, ніж «АА», за національною рейтинговою шкалою;
- облигації міжнародних фінансових організацій [9].

Таким чином, прийняття цього положення спонукало страховиків певною мірою переглянути структуру своїх страхових резервів.

Варто відзначити, що реформування інвестиційної політики українських страхових компаній продовжується. Зокрема, на початку 2017 р. було запропоновано чергові зміни до новоприйнятого «Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика». Метою проекту змін стало забезпечення дотримання належного рівня платоспроможності страховика шляхом встановлення вимог до капіталу. Проект передбачав такі зміни до Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика, як зміна порядку розрахунку нормативу достатності активів шляхом збільшення його на розмір власного капіталу, встановлення нормативу достат-

ності капіталу власника істотної участі, збільшення переліку активів допустимої якості для включення до таких нормативів [7]. Також цим документом Нацкомфінпослуг хотіла постановити, щоб активи страховика у будь-який момент не опускалися нижче суми зобов'язань страховика і мінімального капіталу або ж менше суми зобов'язань і нормативного запасу платоспроможності.

Проте Державна регуляторна служба не дозволила Нацкомфінпослуг у черговий раз посилити вимоги до страхових компаній, обґрунтовуючи свій висновок від 6 лютого 2017 р. невідповідністю принципам державної регуляторної політики проекту розпорядження Нацкомфінпослуг «Про внесення змін до Методики формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, і Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика» [10]. Незважаючи на це, регулятор пообіцяв анонсувати доопрацювання проекту змін і його повторний розгляд на шляху підвищення вимог до достатності капіталу, щоби страховики могли виконувати свої зобов'язання перед клієнтами.

Висновки. Отже, страхові резерви призначені для того, щоб страховик міг відповідати за своїми зобов'язаннями, які він має відповідно до укладених ним зі страхувальниками договорів страхування. Дії зі страховими резервами – це дії із забезпечення (базової первинної) фінансової стійкості страхової організації. Таким чином, можна сказати, що це основний інструмент забезпечення фінансової стійкості, без використання якого неможливо собі уявити нормально функціонуючу страхову організацію. Оскільки здебільшого страхові виплати проводяться за рахунок страхових резервів, то саме їх наявність і розмір є гарантією виконання страховими організаціями своїх зобов'язань. Важливість страхових резервів у забезпеченні фінансової стійкості страхової організації підкреслюється тим, що порядок формування і розміщення страхових резервів закріплений на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Ачкасова С.А. Визначення впливу управління активами страхових компаній на розвиток пруденційного нагляду за їх діяльністю / С.А. Ачкасова, К.А. Коваленко // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск 16. – 2016. – С. 476–480.
2. Базилевич В.Д. Страхування: Підручник. / В.Д. Базилевич, К. Базилевич, Р.В. Пікус та ін. / за ред. В.Д. Базилевич / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.
3. Жук Т. Підвищення рівня надійності страховиків: що пропонує регулятор / Т. Жук // Юридична газета. – 2015. – № 50–51 (496–497). – С. 20–21.
4. Закон України «Про страхування» № 85/96-ВР від 07.03.1996 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
5. Залетов О. Державне регулювання інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні / О. Залетов // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – №3(180)/2016. – С. 25–32.
6. Міждисциплінарний словник зі страхування та ризик-менеджменту / [Р.В.Пікус, Н.В.Приказюк, О.М. Лобова та ін]; за наук. ред. проф. Р.В. Пікус. – К.: Логос, 2015. – 508 с.
7. Нацкомфінпослуг удосконалює систему пруденційного нагляду за страховими компаніями [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: [сайт]. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/news/1555.html?PrintVersion>
8. Про затвердження Методики формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя: Розпорядження Нацкомфінпослуг України від 17.12.2016 № 3104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0019-05>
9. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика: Розпорядження Нацкомфінпослуг України від 23.02.2016 р. № 396 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0417-16>
10. Руденко В. Страховиків врятували від дефіциту [Електронне джерело] / В. Руденко // Режим доступу: <https://finclub.net/ua/analytics/strakhovykiv-vriatuvaly-vid-defitsytu.html>

Аннотация. В статье обобщены методические подходы отечественных ученых к выделению источников обеспечения финансовой устойчивости страховой компании. Определены основные источники обеспечения финансовой устойчивости страховой компании. Исследована роль резервов страховой компании и их инвестирования на пути поддержания платежеспособности страховщиков. Определены виды страховых резервов, которые в соответствии с законодательством должны создавать отечественные страховые компании. Проанализированы и систематизированы изменения законодательства по регулированию инвестирования резервов страховых компаний.

Ключевые слова: страховая компания, финансовая устойчивость страховщика, собственный капитал страховой компании, резервы страховщика, перестрахование, тарифная политика страховой компании.

Summary. The paper is aimed to generalize the methodological concepts of domestic researchers in sources of insurance companies' financial stability provision. Main sources of insurance companies' financial stability are highlighted, also their role and value are substantiated. The role of the insurance company's reserves and their investment in the way of maintaining the insurers' solvency was explored. The types of insurance reserves which, in accordance with the legislation, should create a domestic insurance company are systemized. Analyzed and systematized changes in legislation to regulate the investment of reserves of insurance companies.

Key words: insurance company, the financial stability of the insurer, the reserves of the insurance company, technical reserves, mathematical reserves, investment policy of the insurance company.